

قیام مردم تنگستان در یکی از برهه‌های حساس تاریخ ایران

۱۱ شهریور ۱۳۹۷ ساعت ۲:۳۷

برخی ناآگاهانه، قیام چاه‌کوتاهی و دشتستانی‌ها را تجزیه‌طلبانه دانسته‌اند؛ اما با استناد به شواهد محکم تاریخی، باید گفت، «جنبه ملی بودن این طغیان از قیام خیابانی بیشتر بود. اینها افراد پاکی بودند که فقط برای بیرون راندن انگلیسی‌ها قیام کرده بودند ولی صحبت از تجزیه نبود.»

کافه تاریخ - مقالات

مقاومت دلیرانه مردم شهرهای ایران در برابر تهاجمات خارجی و استبداد داخلی، یکی از بخش‌های حماسی تاریخ معاصر ایران است. اساساً شهرها نقطه عطف مهمی در شروع بسیاری از تحولات سیاسی در دوره مشروطه و حوادث بعد از آن بوده است. قیام مردم تنگستان که در یکی از برهه‌های حساس تاریخ ایران یعنی سالهای ۱۹۱۴ تا ۱۹۲۱ صورت گرفت، از جمله این حوادث است. این قیام که همزمان با تحولات جنگ جهانی اول و دامنگیر شدن مصائب آن به کشور همراه بود، در برابر اشغال ایران از سوی کشورهای بیگانه صورت گرفت که در نوشته پیش رو به شرح مختصری از این قیام و دلآوری‌های مردم این خطه از کشور پرداخته می‌شود.

جنگ جهانی اول و قیام مردم در شهرها: اهداف و علل

با پیدایش شهرها به شکل مدرن آن در ایران دوره قاجار، نام بسیاری از آن شهرها با تحولات سیاسی و اجتماعی عجین گشت و باعث پرنگ شدن نقش شهرها در مسائل سیاسی و اجتماعی کشور شد. این تحولات در ابتدا در واکنش به استبداد پادشاهان قاجار بروز نمود. «چنانچه مخالفت جدی با محمدعلی شاه، از شهرستان‌ها و مهمتر از همه تبریز برخاست.» ۱ اصفهان و گیلان از دیگر شهرهایی بودند که در دوران استبداد صغیر مرکز عمده فعالیت‌های آزادیخواهان و نیز جنگ میان قوای دولتی و طرفداران مشروطه بودند. گذشته از این شهرها از آنجا که محل فعالیت بازرگانان و تجار بودند، از اهمیت خاصی برخوردار بودند. بازرگانان و تجار علاوه بر فعالیت‌های اقتصادی، از گروه‌های بانفوذ و مهم در شهرها بودند. این افراد به دلیل ماهیت شغلشان که ضرورت رابطه با تجار سایر کشورها را ایجاب می‌کرد، ضمن آشنایی با وضعیت آن کشورها، به آگاهی سیاسی نیز دست یافته بودند و همین موضوع در شکل‌گیری جنبش‌ها و قیام‌های سیاسی تأثیر بسزایی داشت. البته در این دوره «مرکزگریزی فئودالی در کشور، رشوه خواری، اخاذی، راهزنی در جاده‌ها و وجود نظام عوارض مناطق متعدد، مانع از توسعه عادی تجارت و ایجاد بازار یکسان داخلی در

کشور بود. «۲ با این حال هیچ یک از این مشکلات از اهمیت شهرها و نیروهای فعال در آن از ایفای نقش‌های سیاسی نکاسته بود. اما وجه دوم تحولات سیاسی شهرها که با فروپاشی تدریجی مشروطه و آغاز جنگ جهانی اول آغاز شد، قیام و مقابله شهرها با کشورهای بیگانه بود. قیام مردم تنگستان از جمله قیام‌های مهم در این دوره است.

قیام تنگستانی‌ها با آغاز جنگ جهانی اول

مهمترین قیام مردم تنگستان مربوط به دوره احمدشاه و طی سالهای ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۷ است. البته «تنگستانی‌ها طی دو قرن سیزدهم و چهاردهم سه قیام بزرگ در برابر متجاوزان از جمله انگلیس داشته‌اند که قیام سالهای ۱۹۱۴ بزرگترین آن است. «۳ انگلیس که طی آن سالها نفوذ خود را بر جنوب ایران گسترش داده بود تصمیم داشت با تصرف بخش‌های جنوبی کشور از جمله بوشهر و تنگستان بر دامنه تصرفات و قدرت خود در آن مناطق بیفزاید. بر این اساس بهانه این تصمیم با تبعید یک تاجر آلمانی به همراه همسرش پیش آمد. بدین ترتیب که از مدتی قبل یک تاجر آلمانی و خانمش در خانه‌ای موسوم به عمارت جرمنی ساکن شده و مشغول تجارت بودند. جنرال کنسول انگلیس وجود آنها را مخل آسایش خود دانست و روزی جمعی نظامی هندی به دستور کنسول، خانه تاجر آلمانی را محاصره و او و همسرش را به هندوستان تبعید کردند. ۴ در جریان این ماجرا، انگلیسی‌ها از موقرالذوله حاکم بوشهر تقاضای تأمین کرده بودند و حاکم بوشهر نتوانسته بود تقاضای آنان را تأمین نماید و همین موضوع بهانه بزرگ‌تر برای تصرف ادارات بوشهر و دستگیری حاکم آن شده بود. از سویی حمله برخی از تنگستانی‌ها به بعضی از قرارگاه‌های انگلیس خشم این کشور را جهت حمله به مردم این شهر برانگیخته بود. این حوادث یعنی تصرف بوشهر و حملات انگلیسی‌ها به تنگستان، منجر به آغاز قیام مردم تنگستان شد. هر چند قیام مردم تنگستان بیشتر به تکاپوی استعماری انگلیس و تصرف شهر بازمی‌گشت و نه تبعید حاکم بوشهر؛ زیرا پیش از تبعید حاکم بوشهر، در ۲۰ و ۲۱ جمادی الاخره ۱۳۳۳ (۱۹۱۵ م) موقرالذوله با حاج علی تنگستانی (کدخدای ریشهر) درگیر شده بود و طی آن موقرالذوله از نماینده انگلیس درخواست کمک نموده بود. بر همین اساس با هماهنگی قوای انگلیسی، به ریشهر حمله شد و حاج علی تنگستانی بازداشت و به هندوستان تبعید شد. ۵ بنابراین تصرف بوشهر و حملات متعدد به تنگستان، عامل اصلی در آغاز قیام مردم بود. در این شرایط که رئیسعلی دلواری رهبری قیام بوشهر را بر عهده گرفته بود، شیخ حسین خان چاه‌کوتاهی نیز به رهبری قیام مردم تنگستان پرداخت.

شیخ حسین خان چاه‌کوتاهی و رهبری قیام

چاه‌کوتاهی از جمله رهبران دلیر تنگستان است که با تصرف بوشهر، حملات سنگینی را به مواضع انگلیسی‌ها آغاز نمود. حمله‌های چاه‌کوتاهی بعد از شهادت رئیسعلی دلواری از شدت بیشتری برخوردار شد. حملات شبانه چاه‌کوتاهی‌ها، به رهبری فرزندان شیخ حسین، تلفات سنگینی بر انگلیسی‌ها وارد آورد. در شوال ۱۳۳۳ نیروهای شیخ حسین خان با نیروهای انگلیسی مستقر در کوه‌گزی درگیر شدند و آنان را وادار به عقب‌نشینی کردند. هر چند در جریان این حملات یکی از فرزندان چاه‌کوتاهی نیز کشته شد. ۶ چاه‌کوتاهی و دیگر دشتستانی‌ها در طی تحرکات نظامی و استعماری انگلیس بارها بر مواضع آنها یورش بردند و در زمان احداث خط آهن راه‌آهن منطقه نیز ضربات سهمگینی بر آنها وارد کردند، زیرا دشتستانی‌ها از نیت استعماری انگلیس در احداث خط آهن آگاه بودند. البته برخی ناآگاهانه، قیام چاه‌کوتاهی و دشتستانی‌ها را تجزیه‌طلبانه دانسته‌اند؛ اما با استناد به شواهد محکم تاریخی، باید گفت، «جنبه ملی بودن این طغیان از قیام خیابانی بیشتر بود. اینها افراد پاکی بودند که فقط برای بیرون راندن انگلیسی‌ها قیام کرده بودند ولی صحبت از تجزیه نبود.» ۷ با این حال چاه‌کوتاهی و پیروانش علیرغم تلاش جهت بیرون راندن انگلیسی‌ها، موفق به تحقق این هدف نشدند و با خیانت عده‌ای از افراد نزدیک به او، مقر وی در باغی نزدیک چاه‌کوتاه توسط

انگلیسی‌ها بمباران شد و حسن چاه کوتاهی و بسیاری از یارانش در جریان این حادثه کشته شدند. گرچه او و هم‌زمانش نتوانستند به هدف اصلی خود نائل گردند؛ اما تاریخ هیچ‌گاه دلاوری و حس وطن دوستی آنها را از یاد نخواهد برد. چرا که قیام مردم تنگستان به دولت مستأصل ایران امکان داد تا در برابر خواسته‌های انگلیس پایداری کند. همچنین کمک مؤثری برای مبارزات ژاندارمری فارس و عشایر قشقایی بر ضد عوامل انگلیس و پلیس جنوب بود. ۸.

فهرست منابع

۱. صادق زیباکلام، سنت و مدرنیته، تهران، نشر روزنه، ۱۳۸۴، چاپ پنجم، ص ۳۷۴
۲. گ، س، آروتونیان، انقلاب ۱۹۱۱-۱۹۰۵ ایران و بلشویک‌های ماورا قفقاز، ترجمه محمد نایب پور، تهران، انتشارات موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۵، ص ۲۱
۳. سیدقاسم یاحسینی و محبوبه جودکی، مقاله «قیام تنگستانی‌ها»، دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، جلد ۱، صفحه ۳۹۶۲
۴. سیدجلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، جلد ۱، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۹۱، چاپ هفدهم، ص ۱۶۴
۵. دائرةالمعارف اسلامی، همان، ص ۳۹۶۲
۶. حسین هژیریان، شیخ حسین چاه کوتاهی، دانشنامه جهان اسلام، موسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامی جلد ۱، ص ۵۳۸۵
۷. مدنی، همان، ص ۱۶۷
۸. سیدقاسم یاحسینی و محبوبه جودکی، همان، ص ۳۹۶۲

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۷۱۷۹/مردم-قیام-تنگستان-یک-بهره-یک-تنگستان-مردم-قیام>